

ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА
Самобутність Будянського фаянсу
у контексті культурних взаємовпливів Харківщини

Переверзєва Кіра Анатоліївна

*Комунальний заклад «Дергачівський ліцей № 2» Дергачівської міської ради,
8 клас, місто Дергачі
науковий керівник - Волкова Оксана Михайлівна, вчитель історії
КЗ «Дергачівський ліцей № 2» Дергачівської міської ради*

Актуальність дослідження. Актуальність зумовлена необхідністю переосмислення Будянського фаянсу як унікального результату культурного синтезу в регіоні. Дослідження виявляє, як взаємодія європейських технологій, російського капіталу та українського народного мистецтва, сформувала самобутній «Будянський стиль», що став візитівкою регіону.

Об'єкт дослідження – мистецька спадщина Будянського фаянсового заводу в культурному просторі Харківщини в період з кінця ХІХ до початку ХХІ ст.

Предмет дослідження – процес формування художньої самобутності декору будянських виробів через культурні взаємовпливи та етнографічні особливості, втілення цих традицій у сучасній творчій практиці.

Мета роботи: дослідити самобутність Будянського фаянсу як унікальний результат культурного взаємовпливу та обґрунтувати неперервність цієї мистецької традиції, впровадити її стилістичні особливості у власну творчу практику.

Її реалізація зосереджувалась на вирішенні конкретних **завдань**: дослідити історію заснування та розвитку Будянського заводу; проаналізувати трансформацію художнього стилю від «агашки» до автентичного слобожанського розпису; показати синтез українського бароко та європейського модерну в декорі Будянського фаянсу як діалог культур; вивчити роль провідних майстрів різних національностей у трансформації народних мотивів у професійне мистецтво; оцінити значення мистецької спадщини Будянського фаянсу для сучасної культурної ідентичності регіону; апробувати традиційну техніку розпису на практиці.

Відповідно до поставленої мети і завдань дослідження використовувались наступні **методи дослідження**: історико-хронологічний, історико-порівняльний, історико-культурний, мистецтвознавчий аналіз, інтерв'ювання, творчого моделювання (для практичної частини).

Наукова новизна полягає в тому, що Будянський фаянс вперше розглядається як цілісний результат міжкультурного діалогу (українського, європейського та промислового), що створило унікальну мистецьку самобутність, притаманну лише Харківському регіону.

Практична значимість - результати дослідження рекомендовано використовувати для популяризації бренду «Будянський фаянс», підготовки екскурсійних програм, наповнення музейних експозицій, в освітньому процесі мистецьких шкіл.

Результати дослідження були апробовані в КЗ «Дергачівський ліцей № 2» на уроках з краєзнавчого курсу за вибором «Харківщинознавство» в 8-9 класах, на заняттях гуртка Будянської мистецької школи.

Особистий внесок. Реалізовано авторський творчий проєкт (розпис тарілки): під час відвідин Будянської мистецької школи власноруч розписано фаянсову тарілку за канонами школи з використанням автентичних матеріалів.

У 1887 році Матвій Кузнєцов заснував завод у Будах, поєднавши досвід російських майстрів, німецькі технології та європейські методи масового виробництва. Завдяки ефективному менеджменту єврейських фахівців та вдалій логістиці, посуд став успішним на світовому ринку. Згодом місцеві майстри трансформували запозичені техніки, додавши слобожанський колорит і народні орнаменти. Так виник унікальний «Будянський стиль», що став національним брендом.

Висновки. Будянський фаянс — це не просто посуд, а результат гармонійного культурного синтезу. Інвестиції Кузнєцових, іноземні та російські майстри дали промисловий поштовх; єврейська підприємливість відкрила світові ринки; європейські технології забезпечили якість. Проте саме українська мистецька традиція Слобожанщини стала об'єднуючим елементом, який перетворив заводське виробництво на національне мистецтво.

Список використаних джерел:

1. Безрукова Т. М., Безрукова І. В. Хронологія розвитку фаянсового підприємства у селищі Буди Харківського району Харківської області / Безрукова Т. М., Безрукова І. В. // Пам'ятокознавчі погляди молодих вчених XXI ст. : зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи / Харків. держ. акад. культури [та ін.]. – Харків, 2011.
2. Безрукова Т.М. М.С. Кузнецов – засновник фаянсового виробництва у селищі Буди Харківської області // Культурна спадщина Слобожанщини: Збірка науково-популярних статей. – Харків: Курсор, 2008.
3. Большаков Л.Н. Рисунок на фаянсі. Невигадана повість про будян. Півника. – 2-е вид., дод. – Х.: Прапор, 1986.
4. Каталог Українського Мистецтва; режим доступу: <https://artkum.com.ua> // Будянський фаянсовий завод - Вироби 1920-1940-х років // Будянський фаянсовий завод - Історія заводу, маркування (дата звернення: 14.04.2026)
5. Мизгіна В.В. «Будянський фаянс» // Енциклопедія сучасної України. – К.: Координаційне бюро ЕСУ НАН України. – 2004.
6. Мизгіна В.В. Будянський фаянсовий завод «Серп і Молот» // Мистецтво України: Енцикл. в 5 т. / Редкол.: Кудрицький А.В. (відп. ред.) та ін. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1995.
7. Pinterest; режим доступу: <https://pin.it/1GM4OQUPF> (дата звернення: 05.04.2026-13.04.2026)
8. Харківський історичний музей. Постачальник Двору Його Імператорської Величності Матвій Сидорович Кузнецов і його вироби у фондах ХІМ; режим доступу: <https://museum.kh.ua> (дата звернення: 09.04.2026)
9. Харківський Художній музей. Вінок пам'яті – Будянському фаянсу; режим доступу: <https://artmuseum.kh.ua> (19.04.2026)
10. Фотографії, зроблені авторкою
11. Фотографії із фондів історико-краєзнавчого музею сел. Буди
12. Фотографії музейних предметів з колекції кераміки фондового зібрання Харківського художнього музею
13. Фотографії музейних предметів з колекції кераміки фондового зібрання Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова